

vetni azt a lehetőséget sem, hogy e passzusok és felfogások megfogalmazásában két szerző játszott cselekvő szerepet, az egyik a magyar, a másik az idegen eredetű — vagy legalábbis részben idegen eredetűvé minősített — arisztokrácia közelebről ma még nem látható érdekeinek adott hangot. Ahhoz, hogy eme ötlet hipotézissé emelkedhessék, megint csak többet kellene tudnunk, ezúttal azt kellene tisztáznunk: mennyiben képez tárgyi-tartalmi, vagy akár egyetlen korhoz, esetleg szerzőhöz kapcsolható felfogásbeli egységet a XIV. századi krónikakompozíció több helyéről (a Géza fejedelemmel, a Péter királlyal kapcsolatos képből, magából az advenalajstromból stb.) kitesző jövevény-probléma?

A Mályusz Elemér által az V. István-kori gestát érintően elvégzett rekonstrukció mind módszerét, mind eredményét tekintve példás. Köz helyszámba megy Mályusz Elemérrel kapcsolatban nagy olvasottságára, fejtegetéseinek európai horizontú megalapozottságára utalni. A számos frappáns részlet-megfigyelésen kívül olyan maradandó érvényű fejtegetést köszönhetünk ennek, mint amilyen *Az író európai kapcsolatai* c. fejezetben olvasható, ahol felvázolja a dolgozat szerzője a XIII. századi európai történetírás általános ismérveit, e ponton érdekes adalékot szolgáltatva Kézai Simon írói attitűdjéhez is.

Mályusz Elemér sikerrel értelmezi a XIV. századi krónikakompozíció számos olyan fejezetét (elég a kalandozásokat tárgyaló caputokra, vagy az advena-lista több, korábban sok fejtorést okozott — a Tata, a Becse-Gergely stb. nemzetség eredetét tárgyaló — fejezetére utalnunk), amely eddig ellenállt a megoldási kísérleteknek. A forráskritikai kutatás épít még bizonyonnal Mályusz Elemér ama megállapításaira is, melyek Ákos mester írott forrásaival kapcsolatosak; különösen sokatmondó annak dokumentálása, hogy Ákos mester olvasta a tatárjárás két krónikásának, Rogeriusnak és Spalatói Tamásnak elbeszélését, ismerte Viterbói Gottfried *Pantheonját*. Kevés e hely mindazon eredmények akár csak rövid ismertetésére is, amelyekkel Mályusz Elemér könyve ismereteinket gazdagította. Mint a kérdés monográfiaja egyrészt kétségtelenül összegzi és lezárja a problémákat, másrészt azonban mindazon pontokon — pl. a XIV. századi krónikakompozíció kronológiai vázát illetően —, ahol ezt a kutatás elmaradása miatt nem teheti, jelzi a nyitott kérdéseket, és pusztá felvetésükkel megoldásukra ösztönöz.

Mályusz Elemér 1967-ben bocsátotta közre *A Thuróczy-krónika és forrásai* c. könyvét, mely egy tervezett — és immár hosszabb ideje kész — forráskiadvány bevezetésül készült, s amelyben alig 4 oldalnyi hely jutott

Ákos mesternek. A jelen, közel 10 éves munka ugyane forráskiadvány azon kommentárainak összefoglalása, amelyek az Ákos mesterrel kapcsolatba hozható krónikafejezetekhez kapcsolódnak. Megismerve e kiváló dolgozatot, betekintést nyerve ily módon a Thuróczy-kiadás kommentáiraiba, valamennyi medievista nevében csak sajnálhatjuk, hogy az említett editio megjelenése még mindig várat magára.

Kristó Gyula

Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai. Bp. 1970. Akadémiai K. 733 I. 6. t. (Régi Magyar Dallamok Tára, II.)

Ez a monumentális kötet 38 forrásból 505 dallamot tesz közzé. A közlés rendjét a strófászerkezet, ezen belül a soronkénti szótagszám határozta meg. Anyagában, módszerében a Csomasz Tóth Kálmán által összeállított XVI. századi dallamrét folytatása néhány szerencsésnek mondható eltéréssel: a dallamokat már a főszövegben violínkulcsba átírva adja, így ezek a zenei átlagolvasó számára is élvezhetők; a dallamra és a szövegre vonatkozó jegyzeteket egybe olvasztotta, ez meg a kötet használatát könnyíti meg. A jegyzetek részletesen foglalkoznak az egyes dallamok és szövegek eredetével, kapcsolataival és utóéletével, és felsorolják az „ad notam” utalások révén az illető dallamhoz tartozó egyéb szövegeket is. Az apparátus általános része bevezető tanulmányként a kötet elején található. Itt mindenekelőtt a kötetben közreadott anyag forrásairól kapunk részletes tájékoztatást, mégpedig külön a dallamok, külön a szövegek forrásairól (II–III. fejezet); két további fejezet a dallamanyagot tekinti át (a IV. a strófászerkezet és ritmus, az V. a dallamformák és dallam-típusok szempontjából); a VI. fejezet „Megtalált dallamok” címen a nótautalások révén kikövetkeztethető dallamokról, valamint a népi hagyományban megőrzött és feltehetőleg XVII. századi dallamokról szól; „Énekelt dallamaink idegen kapcsolatai”-t tárgyalja a VII, terjedelmes fejezet, a közreadott anyagnak ugyanis bizonyíthatóan 46%-a, feltételezhetően további 25%-a idegen, főleg szlovák (cseh) és német eredetű. A bevezető meg van fejelve, illetőleg meg van toldva egy-egy fejezettel. Az elsőtben a XVII. század magyar költészetének történetét kapjuk, különös tekintettel a műfajokra és a szövegek dallammal való összefonódottságára, az utolsó fejezet a XVII. századi külföldi kapcsolatokat tekinti át. E két fejezeten latszik leginkább, hogy a tanulmányt fejlesztett kritikai apparátus a kandidátusi fokozat elnyerésére készült. Stílusa, szemlélete remény-

telenül múlt századi, egyes kifejezéseit, félmondait akár Thaly is írhatta volna („vérzivataros idők”, „a bujdosó kurucok ajkán egymás után csendültek fel az énekek”), s ezen az sem segít, hogy olykor az „osztályérdekek” vagy akár az „örökös jobbágság” is szóba kerül. Az elvi igényű szintézis nem Papp Géza műfaja; az ő igazi erőssége: nagy tömegű adat logikusan rendszerezett, jól áttekinthető, könnyen kezelhető és a lehető legpontosabb tálalása. Erről csak a legnagyobb elismeréssel szólhatunk; e sorok írója két hónapi intenzív *használat* után győződött meg arról, hogy a kötet az anyagot közlő kiadványok közül filológiai megbízhatósága, tömörsége és használhatósága miatt toronymagasan kiemelkedik. Papp Géza nem szorítkozott a pusztán anyaggyűjtésre és feltárára, hanem új eredményekkel is gazdagította az irodalomtörténetet, zenetörténeti eredményeiről itt nem is szólva. Sok egyéb mellett hadd említsük meg a szövegek idegen nyelvű forrásainak módszeres kinyomozását, kutatásai különösen szlovák, cseh és lengyel vonatkozásban jelentősek. Mintaszerű a XVII. századi strófászerkezetek összeállítása és elemzése is, ezek ismerete nélkül régi magyar versetani kérdésekhez e nélkül nem lehet hozzászólni. Érdemes tudni, hogy Papp Géza az utolsó, aki még erejéigben tanulmányozhatta Kájoni Jánosnak a második világháború óta lappangó kéziratait, ezekről adott pontos leírásai a szó szoros értelmében forrásértékűek. Mint-hogy e kéziratok előkerülése egyelőre nem remélhető (igaz, hogy a Csiksesobotfalvi kéziratot azóta megtalálták az OSzK Zeneműtárában, de az erdélyi kéziratok sorsa legalábbis bizonytalan), kívánatos lenne, hogy Papp Géza mindazt, amit e kéziratokról annak idején feljegyzett (különösen a Kájoni-Hymnáríumra gondolunk) összefüggően is közölje.

A kiadvány használatát az alábbi módosítások még könnyebbé tették volna: 1. A három incipit-mutatót eggyé lehetett volna olvasztani, a jelenlegi felosztásnak semmi elvi jelentősége nincs, egy-egy ének megkeresése így viszont sokszor nehézkes. (Ez egyúttal önkritika is: a Régi Magyar Költők Tára köteteinek a végén is többféle kezdősor-mutató van — feleslegesen.) 2. Nem ártott volna a gyengébbek kedvéért (akikhez e sorok írója is számítja magát) a legfontosabb források dallam-anyagáról teljes elszámolást adni, vagyis azokat is megemlíteni, amelyeket a Régi Magyar Dallamok Tárának két kötete *nem* közöl, s röviden megindokolni, miért nem közli őket. 3. Bizonyos kéziratokra való hivatkozásnál jó lett volna a különböző kezeket jelölni, főleg ott, ahol időben igen távolos beírásokról van szó. (Pl. a Pécsi-kz. 1674-i keze és 1710 utáni bejegyzései, vagy a

Petri-ék. 1630—1631-ből származó törzsanyaga és 1663—1668 közötti második rétege.) — Elnézésen, hibán úgyszólván lehetetlen Papp Gézárt rajtacsípní. Idegen forrás megjelölése egy esetben elmaradt (210. sz.: Krisztus ártatlan bárány — O Lamm Gottes unschuldig) egy másik esetben pedig ellentmondásos: a 81. és a 157. sz. alatt idézett Gloria a Turóci-cantionale két helyén szó szerint azonos szövegű, forrásként mégis két különböző szlovák ének van megjelölve. A Szegegy-féle Jézus szűzek koronája *nem* a Jesu corona virginum fordítása, csak első soraik azonosak. (72. sz.) — Több helyen elmaradt latin szövegek magyar fordításainak megemlítése, melyek ugyanarra a nótára mennek: 67. sz. Fit porta Christi pervia — Ez a nap a Krisztus jegyese (TC); 145. sz. Tu, qui es notitia — Istennek hű szolgája (Káj.); 145. sz. Quicunque vult animam — Hogyha valaki akar (Káj.); 155. sz. Exultet et laetetur — Örüljön és vigadjon (Káj.); 160. sz. Redemptor orbis natus est — Megváltónk nekünk születék (TC); 197. sz. Ave manus dextra — Üdvözlégy Krisztus jobbkeze (Káj.). — Ez a néhány megjegyzés azonban mitsem változtat a végső értékelésen: e kötet még nagyon sokáig a régi magyar irodalom kutatóinak alapvető kézikönyvei közé fog tartozni.

Stoll Béla

A Rákóczi-szabadságharc és Európa. Szerkesztette és válogatta, a magyarázatokat és jegyzeteket írta: Köpeczi Béla. Bp. 1970. Gondolat K. 390 l. (Auróra, XXXVII.)

Köpeczi Béla elismeréssel fogadott monográfiája után — (*A Rákóczi-szabadságharc és Franciaország*, Bp. 1966.) — megújuló szakmaközi érdeklődés fordult a szerzőnek a téma alapszövegeit közreadó jelen köteté felé. Az irodalomtörténeti érdeklődést alátámasztja, hogy a monográfiából ismert kitűnő eszméletörténeti vizsgálatot, a Rákóczi-szabadságharcra vonatkozó európai közgondolkodás keresztmetszetét most a gazdagon feltárt irodalmi-publicisztikai dokumentumokkal közvetlenül hozhatja párhuzamba az olvasó.

A dokumentum-gyűjteményt bevezető tanulmány igen határozott, világos vonalvezetésével tűnik ki. Főcélja, hogy tömör, de minden lényegre kiterjedő áttekintését adja Európa XVIII. század eleji politikai, eszmei küzdelmeinek; széles perspektívában láttassa az „európai válság időszakában” a politikai eszmék heves összecsapásának nemzetközi megnyilvánulásait, s ezeknek összefüggésébe helyezze el a „magyarok ügyét”, Rákóczi Ferenc szabadságharcának hullámvérését. E célkitűzésből fakadóan minta-